

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Από τα πιο λεπτά χαρακτηριστικά τής γλωσσικής επικοινωνίας τού ανθρώπου σε κάθε γλώσσα είναι η συνειδητή –συνκά επίπονη– αναζήτηση λέξεων πού δηλώνουν όμοια ή παρόμοια ή παρεμφερή ή συγγενή σημασία, ή μια σημασία που μπορεί να ποικίλλει υφολογικά ή να δίνει μια άλλη σημασιολογική χροιά. Αναφέρομαι σε ό,τι συνήθως αποκαλούμε **χρήση συνωνύμων λέξεων** στον λόγο μας.

Η επιλογή συνωνύμων θεωρείται γλωσσολογικά μια αυτόχρονα δημιουργική διεργασία, που συνδέεται με τη νοητική λειτουργία και την ικανότητα τού ανθρώπου να διακρίνει σε πρώτο επίπεδο τις ομοιότητες και τις διαφορές των εννοιών, σε δεύτερο επίπεδο τις ομοιότητες και τις διαφορές των σημασιών που αντιστοιχούν σε αυτές και σε τρίτο επίπεδο να τις εντάσσει σε κείμενο και σε ανάλογο γλωσσικό περιβάλλον. Καίριες γλωσσικές ανάγκες –όπως είναι η ακριβολογία, η λιτότητα, η πυκνότητα, η εννοιολογική διαφοροποίηση, ο σημασιολογικός σχολιασμός και χρωματισμός και, γενικότερα, η γλωσσική ευστοχία– υπηρετούνται σε μεγάλη έκταση από τη χρήση συνωνύμων. Παράλληλα, σε αυτή τη γλωσσική αναζήτηση σημαίνοντα ρόλο παίζει μια άλλη παράμετρος τής γλώσσας, η **λεκτική ποιικιλία**. Πρόκειται για την «αισθητική» διάσταση τού γραπτού κατεξοχήν λόγου, για την αποφυγή τής ενοχλητικής επανάληψης των ίδιων λέξεων και αδιαφοροποίητων σημασιών εις βάρος τής λειτουργικής εναλλαγής σημασιολογικών αποχρώσεων, κυμάνσεων και διακρίσεων που φωτίζουν διαφορετικές όψεις τού μηνύματος. Επιγραμματικά θα μπορούσε να πει κανείς ότι τα συνώνυμα στη γλώσσα αποτελούν «το άλας τού λόγου» και καθοριστικό χαρακτηριστικό κάθε απαιτητικού κειμένου.

Το παρόν λεξικό φιλοδοξεί να προσφέρει στον αναγνώστη τον **λεξιλογικό θησαυρό των συνωνύμων, αντωνύμων και συναφών λέξεων τής ελληνικής γλώσσας** οργανωμένο, ταξινομημένο και κατάλληλα επεξεργασμένο για πρακτική εφαρμογή. Το εντυπωσιακό αυτό λεξιλογικό υλικό, που ανέρχεται συνολικά σε 250.000 καταχωρίσεις (συνωνύμων, αντωνύμων και συναφών λέξεων), προσφέρεται σε αυτοτελή λήμματα, χωρίς να περιπλανάται ο αναγνώστης από το ένα λήμμα στο άλλο για να επιτύχει συνολική πληροφόρηση για τη λέξη που αναζητεί. Αυτό που αξίζει να τονισθεί ιδιαίτερα και που αποτελεί αντικείμενο σκληρής πνευματικής εργασίας είναι η παράθεση των συνωνύμων, όχι κατά απλή αλφαβητική τάξη, αλλά με κριτήριο τη **σημασιολογική εγγύτητα** των συνωνύμων σε κάθε λήμμα τού λεξικού. Ότι μια τέτοια σημασιολογική κατάταξη διευκολύνει σημαντικά τον αναγνώστη στην αναζήτησή του είναι αυταπόδεικτο, όπως είναι σαφές ότι είναι συνάμα αναπόφευκτη η υποκειμενική μέχρι ενός σημείου εκτίμηση τής σημασιολογικής εγγύτητας, ιδίως των πιο απομακρυσμένων συνωνύμων. Ένα τεράστιο πλήθος **παραδειγμάτων** φωτίζει και διακρίνει τη συνωνυμική σχέση των λέξεων, ενώ ένα επίσης μεγάλο πλήθος **Σχολίων** (φθάνουν τα 500) περιγράφει τη σημασιολογική διαφοροποίηση και χρήση συνωνύμων ή ολόκληρων σημασιολογικών και εννοιολογικών ενίοτε πεδίων (βλ. Εισαγωγή). Και επειδή, βεβαίως, στη γλώσσα η **χρήση** συνδέεται αδιαχώριστα με τις σημασίες των λέξεων –ο Wittgenstein ιδίως είναι εκείνος που επέμεινε στον προσδιορισμό τής σημασίας των λέξεων με βάση τη χρήση τους στην ομιλία, επιβεβαιώνοντας τη σοφή λατινική ρήση «*usus norma loquendi*»– ένα ιδιαίτερα προσεγμένο και επεξεργασμένο σύνολο **χαρακτηρισμών** χρησιμοποιείται ευρέως στο παρόν λεξικό, για να προσδιορίσει τη χρήση των συνωνύμων, ακόμη και να προφυλάξει από δυσάρεστες αστοχίες.

Ένα λεξικό συνωνύμων είναι **«λεξικογραφικό γεγονός»** τόσο για τη λεξιλογική και σημασιολογική ανάλυση μιας συγκεκριμένης γλώσσας όσο και για τους ίδιους τους ομιλητές τής γλώσσας. Από επιστημονικής πλευράς αποτυπώνει, οργανώνει και καθιστά προσιτό τον κόσμο των σημασιών, δηλα-

δή τον λεξιλογικό θησαυρό τής γλώσσας, με τη μορφή αυτοτελών λημμάτων. Δεν είναι τυχαίο ότι σε λεξικά όπως το παρόν (βλ. λ.χ. το Merriam-Webster's Dictionary of Synonyms, 1984) προηγείται εκ των πραγμάτων εκτενής **Εισαγωγή**, όπου εκτίθενται (με απλό τρόπο) τα θέματα τής σημασιολογικής θεώρησης, ανάλυσης και οργάνωσης τού λεξιλογικού θησαυρού στις συνωνυμικές, αντωνυμικές και συγγενικές σχέσεις τους. Επίσης σε παρόμοια έργα γίνεται εξ ανάγκης εκτενής λόγος για τη **δομή τού λεξικού**, για τον τρόπο πραγμάτευσης τού γλωσσικού υλικού και αντιμετώπισης ποικίλων θεμάτων, όπως συμβαίνει και στο παρόν λεξικογραφικό έργο, το πρώτο που εμφανίζεται στην ελληνική βιβλιογραφία με τον προβληματισμό, τη δομή, την έκταση και τη μορφή που εμφανίζει.

Ακριβώς η φιλοδοξία να απαρτισθεί ένα έγκυρο λεξικό συνωνύμων με απαιτήσεις ακρίβειας, πληρότητας και ποιότητας οδήγησε σε μια πρώτη αρχική επεξεργασία τού τεράστιου υλικού από τον γράφοντα, με τη συμβολή τής φιλόλογου Άννας Αναγνωστοπούλου και των γλωσσολόγων Ασημίνας Αναγνωστοπούλου, διδάκτορας γλωσσολογίας, και Αικατερίνης Μπακάκου-Ορφανού, καθηγήτριας γλωσσολογίας. Η κύρια όμως έρευνα και επεξεργασία τού έργου συντελέστηκε τα τελευταία χρόνια με βάση και τα επιλεγμένα συνώνυμα που συνόδευσαν τα λήμματα τού Μεγάλου μου Λεξικού («Λεξικό τής Νέας Ελληνικής Γλώσσας», Γ' έκδοση 2008). Κύρια υπήρξε η συμβολή ενός προικισμένου γλωσσολόγου, τού Γιώργου Μπάτζιου, με γνώση και δυνατότητες εμπάθυνας στα θέματα τής ανάλυσης τής σημασίας των λέξεων τής Ελληνικής. Τού εξαιρετικά έμπειρου στη λεξικογραφία και ιδιαίτερα ικανού γλωσσολόγου Γιώργου Τράπαλη ήταν και σ' αυτό το λεξικό πολύτιμη η συμβολή. Σημαντική επίσης υπήρξε η συμβολή τού διδάκτορος γλωσσολογίας και ειδικευμένου στα θέματα τής ετυμολογικής μελέτης τής γλώσσας μας και τής λεξικογραφικής εν γένει έρευνας, τού Θεόδωρου Μαυσιάδη. Στη σημασιολογική έρευνα τού λεξιλογίου τής Ελληνικής συνέβαλε εν μέρει και η πολύ ικανή γλωσσολόγος Μάρω Γαλάνη-Δράκου. Είμαι περήφανος για τους γλωσσολόγους αυτούς, μαθητές μου από το Πανεπιστήμιο, οι οποίοι τιμούν σε επιστημονικό επίπεδο τον κλάδο τής λεξικογραφίας. Όλους αυτούς τους επιστήμονες που βοήθησαν το έργο μου τους ευχαριστώ θερμά και από τη θέση αυτή. Θα ήταν παράλειψη να μην ευχαριστήσω τον εξαιρετικό φιλόλογο Βασίλη Μαλισιόβα, ο οποίος παράλληλα προς την τυπογραφική διόρθωση των δοκιμών προέβη και σε πολύ εύστοχες και επιβοηθητικές γλωσσολογικές παρατηρήσεις. Ευχαριστώ, επίσης, ιδιαίτερώς τον Στέλιο Αλεξανδράκη για την υλοποίηση τής βάσης δεδομένων και τού λεξικογραφικού λογισμικού τού παρόντος λεξικού. Ευχαριστίες οφείλονται στον Σπύρο Βασιλάρα και τη Μαρία Χριστοπούλου για τη συμβολή τους στη σελιδοποίηση και την άρτια εμφάνιση τού λεξικού. Ακόμη θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την πάντα πρόθυμη και αποτελεσματική Ειρήνη Μούτου, η οποία βοήθησε στην αντιμετώπιση ποικίλων, πρακτικών ιδίως, θεμάτων που προέκυπταν κατά την πορεία σύνταξης τού λεξικού. Το λεξικό, όμως, αυτό δεν θα είχε ξεπεράσει τις πολλές και ποικίλες δυσκολίες που εμφανίζουν τέτοια φιλόδοξα και απαιτητικά έργα, αν δεν είχε την ενεργό συμπαράσταση τής εκδότριας Νάντιας Δήμου-Τσιβεριώτη σε όλες τις φάσεις και τις πτυχές τού έργου. Οι ευχαριστίες μου προς αυτήν είναι εύλογες και εγκάρδιες.

Παραδίδω στη δημοσιότητα το νέο αυτό έργο μου, έκτο στη σειρά των λεξικών που αξιώθηκα να προσφέρω, το οποίο ελπίζω να το αγαλιάσει το αναγνωστικό κοινό με την ίδια εκτίμηση και αγάπη με την οποία περιέβαλε όλα τα άλλα λεξικά μου. Γιατί **ένα λεξικό, ιδίως ένα Λεξικό Συνωνύμων, δεν είναι μόνο για να θυμίζει όσα ήδη γνωρίζουμε, αλλά και να διδάσκει όσα δεν γνωρίζουμε ακόμη**. Και είναι πολλά στην ελληνική γλώσσα.

Γ. Μπαμπινιώτης